

PRIČA O RASPADU

(Tomislava Longinović: *Fetiš Nulo, Dereta, Beograd, 2020*)

Književni opus Tomislava Longinovića razvijao se u različitim pravcima i ogledao u različitim žanrovima: ovaj neumorni pripovedač, kulturolog i *prevodilac kultura* u svom je eseju „Migrantska kript: kulturno prevođenje širom Balkana“ (2018) naveo razlog bavljenja ovom specifičnom granom kulturne antropologije. On u njemu navodi metodologiju *kulturološkog prevođenja* koja pokušava da objasni fenomen migracije, seoba naroda kao i traumu koja pri tom nastaje, zatim pojam psiho-društvenog identiteta specifičnog za Balkan, ali i Evropu u celini. Prevođenje ne podrazumeva ovde praksu koja se bavi lingvističkim tumačenjem značenja jezičkih formacija, već širi proces u kojem se veće društvene i političke strukture iz jedne kulture tumače u nekoj drugoj kulturi. Longinović tu citira eminentnog Gregorija Rabasa koji ističe da je „svaki čin komunikacije istovremeno i čin prevođenja“.

Kakve bi veze imao Longinovićev antropološki esej s njegovom prozom i nagrađenim romanom *Fetiš Nulo*? Slično pitanje postavljali su čuvenom profesoru književnosti Umberto Eku, pa i Miloradu Paviću kada su objavili romane *Ime ruže* i *Hazarski rečnik*. Šta bi profesor slavistike i uporedne književnosti s Harvarda i Univerziteta Viskonsin u Medisonu kao što je Longinović mogao da nam kaže u prozi a što već nije dotakao, promislilo i obradio u svom naučnoteorijskom i istraživačkom radu tokom poslednjih četrdesetak godina? Upravo bi ovde bila korisna proširena (antropološka) analiza književnosti koja kaže da *pisanje* ne mora uvek da podrazumeva praksu koja se bavi lingvističkim ili stilskim tumačenjima značenja jezičkih formacija.

(Kreativno) pisanje, a što nam ovde potvrđuje smeli Longinovićev roman *Fetiš Nulo*, jeste *kulturološko prevođenje* i tumačenje civilizacija koje su nam znane, ali za razliku od teorijskog eseja koji često pristupa određenoj problematici na donekle suvoparan akademski način, pojedini autori (Pavić, Bart, Eko) i evo, Longinović, pristupaju određenom problemu koji ih opsega na stilski drugačiji, emotivniji način. Jer svaki autor koji piše (osim u slučaju određene vrste psihotične logoreje) želi da komunicira svoje *napisano* i da se na razuman i razumljiv način približi čitaocu. Niko ne želi da sedi sam, kriptično u svojoj „kripti“, iza katedre i da poput sveštenika ili čak svevišnjeg deli savete i analizu određenog problema uskom krugu posvećenih a stručnih, budućih, sadašnjih i prošlih saradnika.

Upravo su Bart, a donekle i Bataj i Delez, svojim delima otvorili put ovoj vrsti „teorijskog romana“ ili *surfikcije* koji su uporedo razvijali Rejmon Fedeman i Donald Bartlemy u Sjedinjenim Državama. Kao i Longinovićeve prethodne kraće i duže studije o arhetipskom u vampiru, tako i roman *Fetiš Nulo* na izvestan način sledi autorova interesovanja za imagi-

narno, odnosno za „neverovatne“ ili „maloverovatne svetove“ koji su se nastanili u romanu slovenske književnosti dvadesetog veka. Njegova doktorska disertacija je pokušala da prodre u „ideologiju, identitet i psihotičnu poetiku“ istočnoevropskog ili centralnoevropskog romana dvadesetog veka, s posebnim akcentom na južnoslovenske književnosti. Ta tradicija, to dobro znamo, ohrabrila je svojevremeno Frojda da se, u svom domenu, bori s lokalnim demonima identiteta, a ohrabivala je i Kafku i Broha kao i druge autore takozvane surfikcije ili *nadnaravne proze* da se s tom problematikom uhvate ukoštac. Međutim, spomenuti autori pripadali su nekom drugom svetu i vremenu, kolonijalnoj sili Evrope koja se s identitetom obračunavala drastično – ili ga je prihvatila ili ga pak potpuno odbacivala proganjajući ga daleko, daleko u gulag „nulte civilizacije“, bilo da je to Amerika, Australija ili Afrika, zaboravljajući pritom da se i „kreature iz lagune“ i zombiji bude i vraćaju mestima odakle su potekli. Osvajačko kulturno-kolonizatorsko oko Evrope baciće, kao Meduza, pogled u ogledalo i primetiće da je tlačitelj postao potlačen. Longinovićeve roman, koji on i podnaslovljava „Filmska fantazija“ situiran je u našem virtuelnom vremenu, u epohi čipova i kodova „hladnog lavirinta“, kako je naziva Bognar u prologu romana. U ovoj epohi čovek još drastičnije traga za identitetom nego ranije, jer su svi globalno i virtuelno povezani, ali se, avaj, svi distopijski mimoilaze; u entropijskom izobilju nepresušnih izbora teško je pronaći onaj pravi, jer nas samo traganje za njim može odvesti u pogrešan toponim. Ipak, roman je situiran u Severnoj Americi, u onom delu sveta koji je donedavno bio centar moćne neoliberalističke kolonizacije. Jedan od glavnih likova u romanu, Petar, u svojstvu prosvetnog radnika na usavršavanju iz Srbije, odlazi u biblioteku da bi se informisao o predmetu koji proučava, Latinskoj Americi, ali ga uznemirujuća istorija latinoameričkih predela odjednom podseti na kraj iz koga je pristigao. Istorija je čudna nauka i u različitim krajevima različite društveno-političke i religiozne grupe tumače je na različite načine. Ponekad reč ne može da izdrži vizuelnu sliku koja je jača i kojih ima dosta u romanu – najposle ovo je „filmska fantazija“ i film je sećanje na najstrašniji period u našoj skorašnjoj istoriji koja se vraća junaku, Petru Plugojeviću u vidu noćne more. Njegove neizvesnosti deli s njim supruga Vida ili Jelisaveta i kako roman filmski brzo teče, od romana-reke deli nas večnost, pa ipak, ovo je roman o egzilu, sličan *Romanu o Londonu* koji dobroćudni Longinovićeve pogled podiže na komičnu ravan, ukoliko roman o izgnanstvu može biti komičan. On je i sviftovski, bolno realan, ukoliko se ovaj hijeroglif može nazvati realističkom fikcijom, ali ako je ta fikcija nekom hijeroglif, čitaocu u egzilu ona izgleda kao svakodnevna azbuka koju s mukom sriče, slovo po slovo.

Međutim, prevarili bismo se ako bismo pomislili da je roman isključivo priča o egzilu, u okviru ove šire, filozofske ravni nalazi se i nekoliko manjih podtema. Ovo je priča o raspadu jedinice, o raspadu porodice Plugojević kao i o raspadu zemlje, pravno-geografske jedinice iz koje junak potiče, ali nas autor ne navodi na pomisao da ti različiti raspadi verovatno stoje u izvesnom uzročno-posledičnom odnosu. On nas kroz reči junaka Petra pre svega opominje da živimo u svetu u kome je došlo do raspada svih sistema, kao da je svet kao takav u procesu ogromne nuklearne fisije i fuzije u kome više nema ništa novo da se opazi ili kaže.

Ili da im kažem da su u pravu, da su svi ti nepoznati narodčići krvoločni po prirodi? Da onda uzmem ostatak honorara i izgubim se u nepoznatom pravcu posle predavanja? Godine su tu, ne postaje se nikako mlađi, a život provincijskog profesora vrti se u sve predvidljivijim krugovima. Potrebno mi je nešto novo, to osećam.

Možda je problem moći i raspada pravi junak ove priče, jer se raspad kao tema umnožava u svojim brojnim varijantama, fizičkim, geopolitičkim, psihosomatskim i sociopsiholškim, a do njega se dolazi, kao u *Velikom Inkvizitoru* kod Dostojevskog, u trenutku kada čovek izgubi svetost u sebi i prepusti se veri u moć gomile, režima na vlasti, veri u svemoć nauke, komfora i kratkotrajnog komoditeta. Longinović pak, kao zanimljiv pripovedač u stilu Lema, Asimova ali i Filipa K. Dika ili Vilijama Gibsona, shvata da naučna, ili za nas već stvarnosna fantastika, ne sme da čitaoca preplaši, umori ili obeshrabri od čitanja težinom teme koju nam kao autor nameće. On se zato trudi da ostane žanrovski lagan, kao u pisanju filmske priče ili scenarija za stvarnosni triler, uvodeći u roman veliku dozu humora koji jedini može i mora da proguta socijalnu temu. Nisam pristalica prepričavanja knjige koju analiziram naprosto jer sam uvek svesna količine mogućih slojeva, brojnih metafora i tumačenja teksta koji se varljivo nameću čitaocu, a koji se u Longinovićevom slučaju čak trostruko multipliciraju jer ne treba zaboraviti da je kao mlad čovek studirao psihologiju na Beogradskom univerzitetu tako da i njegova proza u sebi sadrži ogledalo u kome se ogleda komentar pridržan nekim drugim ogledalom... Kao i pred Kunderinom pričom „Autostop“, čitalac nikada do kraja neće biti siguran da li je *Fetiš Nulo* autobiografija, stvarnosna proza ili naučnofantastični scenario za potresni film nekog mladog Ajzenštajna, Ridlija Skota ili Tarkovskog. Stoga se potpuno slažem s autorom kada kaže: „Postoji deo u svima nama koji nijedna kamera ne može do kraja sagledati“; na kraju pročitnog romana meni se čini da sam se obrela pred filmskim platnom u nekoj sali u kojoj sam već nekoliko puta odgledala Longinovićev film... Istina, nisam skupila dovoljno hrabrosti da lično napišem sličan scenario, a i da jesam, ko bi poverovao u istinitost svih tih suludih detalja?